

Udskriftsdato: 29. december 2025

2014/1 BSF 103 (Gældende)

Forslag til folketingsbeslutning om etablering af Naturnationalpark Gribskov & Esrum Sø

Ministerium: Folketinget

Fremsat den 24. marts 2015 af Per Clausen (EL), Henning Hyllested (EL) og Johanne Schmidt Nielsen (EL)

Forslag til folketingsbeslutning **om etablering af Naturnationalpark Gribskov & Esrum Sø**

Folketinget opfordrer regeringen til at tage initiativ til at etablere en Naturnationalpark på de statsejede arealer i Gribskov i tilknytning til den statsejede Esrum Sø.

Bemærkninger til forslaget

Det nuværende forslag til Nationalpark Kongernes Nordsjælland underprioriterer naturen markant i et usammenhængende kludetæppe, selv om nationalparkloven kræver det modsatte: at »skabe og sikre større sammenhængende naturområder og landskaber af national og international betydning, bevare og styrke naturens kvalitet og mangfoldighed, sikre kontinuitet og muligheder for fri dynamik i naturen«. Enhedslisten foreslår derfor, at en del af det udpegede område betegnes Naturnationalpark med henblik på at genetablere artsrig og oplevelsesrig skov. Det kan ske uafhængigt af nationalparkprocessens udfald – med store fordele for natur og uden problemer med lodsejernes frivillige deltagelse:

- 1) Danske skove har »stærkt ugunstig« bevaringsstatus (»Bevaringsstatus for naturtyper og arter«), og det mest omkostningseffektive middel til at vende udviklingen består i at indstille skovdriften og genetablere lysåben løvskov, hvilket bør være hovedformålet med en Naturnationalpark i og omkring statslige arealer i Gribskov.
- 2) Der opstår ingen interessekonflikter med private lodsejere ved at etablere en Naturnationalpark på de statsejede arealer i Gribskov i tilknytning til den statsejede Esrum Sø, og staten viser et godt eksempel ved at gå foran og selv efterleve Naturplan Danmarks opfordring til udstrakt frivillighed i naturindsatsen.
- 3) Internationale nationalparkkriterier lægger i højere grad end de danske vægt på naturen, hvorfor en Naturnationalpark i Gribskov kan løfte et dansk nationalparkkoncept op i international liga.

1. Biodiversitet i danske skove

Biodiversiteten er i alarmerende tilbagegang, og forskerne er enige om, at naturen forarmes over en bred kam. Ikke mindst de danske skove og arterne, der knytter sig til dem, er trængte som aldrig før. Det er vanskeligt at få løftet naturkvaliteten effektivt i privatejede områder, men staten kan gå foran og løfte naturkvaliteten i skove, der tilhører os allesammen. Der er langt over 100.000 ha statsskov i Danmark.

Og at forbedringer er tiltrængte, fremgår af Institut for Geovidenskab og Naturforvaltnings evaluering af indsatsen for biodiversiteten i de danske skove fra 1992 til 2012, hvor det konkluderes, »at indsatsen for skovenes biodiversitet og specielt de truede arter ikke har været målrettet og omkostningseffektiv«.

At indsatsen i 20 år ikke har været målrettet og omkostningseffektiv, må siges at være et wake-up call.

I forhold til biodiversiteten i skovene har Naturstyrelsen ganske vist i samme periode indført såkaldt naturnær skovdrift, men det er alt for lidt og ikke en løsning, der standser artstabet. Det, der skal til, er urørt skov, hvilket er betegnelsen for naturlig skov uden skovdrift. Evalueringen af 20 års indsats for biodiversiteten fastslår således også: »Af virkemidler med primært fokus på beskyttelse af biodiversitet er udlæg af urørt skov i langt de fleste tilfælde det mest omkostningseffektive virkemiddel...«.

Det er bevarelsen af den gamle skov, der er vigtig for biodiversiteten, og ikke nyplantet skov, der både er dyrere at etablere end urørt skov og stort set betydningsløs, når det handler om at standse artstabet.

Ordet urørt henviser ikke til, at man ikke må færdes i skoven, men at træerne får lov til at gro, ældes, dø, falde og forrådnede i stedet for at blive fældet til tømmer. Døde og døende træer, der forbliver en del af skovens cyklus, skaber nemlig en mangfoldighed af liv, hvorimod skovdriften simpelt hen eliminerer livsgrundlaget for utallige af skovens arter. Det betyder heller ikke, at der ikke kan foretages naturpleje, eksempelvis fældning af træer, hvis det kan gavne skovens biodiversitet.

Forskerne har i årevis påpeget det afgørende problem, at skovdriften støvsuger danske skove for dødt ved. I et debatindlæg skriver seniorforsker i biodiversitet Rasmus Ejrnæs, postdoc i makroøkologi Jacob Heilmann-Clausen og lektor i makroøkologi Hans Henrik Bruun: »Sandheden er, at der er en skrigende mangel. Kig lige med på fakta: Ser man på stående og liggende døde stammer og grene, ville der naturligt findes mellem 75 og 250 m³ dødt ved per hektar under danske forhold. Den danske skovstatistik viser,

at det faktiske gennemsnit ligger på beskedne 5,1 m³, altså 15-50 gange under det naturlige niveau.« (Politiken, 21.6.2013).

Rapporten »Bevarelse af biodiversiteten i Danmark – en analyse af indsats og omkostninger« (2012) fra Center for Makroøkologi, Evolution og Klima (CMEK) fastslår, at det er og bliver urørt skov, der skal fremmes for at gavne biodiversiteten: »Med hensyn til den urørte naturskov (...) er der ingen tvivl om, at det virker – og tiltagene vurderes da også af eksperterne at gavne flere arter end den naturnære skovdrift.«

I den forbindelse understreger Professor i makroøkologi Carsten Rahbek at: »Staten har haft et mål om at standse tab af biodiversitet, men man har gjort det forkerte. Den strategi, man har fulgt, har været dundrende naiv fra dag ét. I skovene er man gået fra en skovdrift, der var fuldstændig ødelæggende til en driftsform, som er mindre ødelæggende, men det er ikke nok i en situation, hvor 30-40 procent af skovarterne er truet af udryddelse.« (Altinget.dk, 13.8.2013).

De statsejede skove i Danmark rummer kun 2,742 ha urørt skov, til trods for at urørt skov er det mest omkostningseffektive middel til at gavne biodiversiteten (Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning). Kun 5 pct. af statsskovene er altså udlagt som urørt skov, og den største sammenhængende naturlige statsskov er den kun 250 ha »store« Draved Skov i Sønderjylland. Ifølge Naturplan Danmark planlægges kun beskedne 250 ha yderligere urørt statsskov frem til 2020 i hele Danmark.

Hvor alvorligt problemet er i skovene fremgår ellers med al tydelighed af den seneste indrapportering af »Bevaringsstatus for naturtyper og arter« til Europa-Kommissionen i 2013, hvor skovenes naturtilstand lyser alarmerende rødt. Her konstaterer DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi bl.a.: »For samtlige skovtyper er bevaringsstatus vurderet stærkt ugunstig...«.

Den gode nyhed – eller i det mindste potentielt gode nyhed – er imidlertid, at staten har muligheden for at gøre noget effektivt, der kan bidrage til at vende udviklingen. Frem for almindelig og »naturnær« skovdrift skal vi ganske enkelt indstille skovdriften i en række statsskove og øge arealet af naturlig skov uden tømmerproduktion til 25.000-50.000 ha.

Derfor foreslår vi som en begyndelse, at der etableres en Naturnationalpark i og omkring de statsejede arealer i Gribskov, der dækker ca. 6.000 ha skov og kan være et pilotprojekt i større skala uden skovdrift. Her skal naturen have højeste prioritet og samtidig gøres brug af eksisterende sagkundskab for at standse artstabet.

2. Naturnationalpark Gribskov & Esrum Sø er fri for interessekonflikter med private lodsejere

Processen bag forslaget til Nationalpark Kongernes Nordsjælland har i lighed med de øvrige nationalparkprocesser været vanskeliggjort af, at staten på forhånd har satset på frivillighed uden forpligtelser til at tage særlige naturhensyn.

Dermed får naturen let baghjul, men til gengæld får man (på papiret) nogle meget store »nationalparker«, fordi både byer, landbrug, skovbrug og industri tæller med. Vores forslag sigter omvendt på naturkvalitet – det, der historisk og internationalt er omdrejningspunktet for en nationalpark.

Naturnationalpark Gribskov & Esrum Sø kan således enten være et selvstændigt skovnaturreseervat med fokus på kvalitetsnatur og artsrigdom, eller det kan være et delareal i en kommende Nationalpark Kongernes Nordsjælland. I begge tilfælde er betegnelsen Naturnationalpark velvalgt – den signalerer, at her er det naturen, der har absolut førsteprioritet.

Og fordi der er tale om statsejede arealer, kan vi i princippet gå i gang omgående og uden interessekonflikter med private lodsejere.

Skal frivillighedsprincippet brede sig til gavn for naturen på privatejede naturarealer, må staten jo også selv vise storsind og frivilligt prioritere naturindsatsen over andre hensyn på sine egne arealer. På de statsejede skovarealer i Gribskov betyder dette, at staten følger opfordringen fra de mange forskere, der

har understreget vigtigheden af såkaldt urørt skov – altså primært naturlig løvskov uden skovdrift – og frivilligt indstiller al produktion i området.

3. *Naturnationalpark Gribskov & Esrum Sø løfter dansk nationalparkkoncept til international klasse*

En naturnationalpark, hvor natur og biodiversitet har førsteprioritet (af gavn, ikke blot af navn), vil løfte det danske nationalparkkoncept tættere på de internationale standarder, der er fastlagt af den største globale miljøorganisation, IUCN (International Union for Conservation of Nature), hvor også Danmark og danske organisationer er medlemmer.

IUCN opererer med seks forskellige kategorier til naturbeskyttelse, men fælles for dem alle er følgende definition: »Et område på land eller til havs, der er særligt udpeget til beskyttelsen og bevarelsen af biologisk mangfoldighed samt dets naturlige og kulturelle ressourcer.«

Kategori II hedder »nationalparker«, der skal »beskytte den økologiske integritet af et eller flere økosystemer for nuværende og kommende generationer (...) udelukke udnyttelse eller beboelse, der er skadelig over for områdets formål...« (se f.eks. Nationalparker eller Nationalmarker på www.danarige.dk).

Denne internationale standard er imidlertid ikke forenelig med de danske »nationalparker«, der burde hedde noget andet, eftersom de både indeholder skovbrug, landbrug, industri, byer og hovedveje. Det aktuelle forslag til Nationalpark Kongernes Nordsjælland afsporer i endnu højere grad end hidtil nationalparkkonceptet og fremstår som et kludetæppe uden naturlig sammenhæng, hvor naturbeskyttelse og biodiversitet slet ikke har den fornødne prioritet.

Ikke desto mindre er der ligefrem udtrykt begejstring for, at den fremlagte plan bevidst er drejet væk fra naturpræferencer til fordel for kulturpræferencer. Formanden for Nordsjællands Landboforening, Herdis Dam, kalder det således en »kulturpark« og glæder sig over, at man »nu har størst fokus på at sikre de kulturhistoriske værdier i Kongernes Nordsjælland mere end ambition om nye store uforstyrrede naturområder« (Frederiksborg AmtsAvis, 19.11.2014).

Skal vi have nationalparkprocessen tilbage på det naturspor, der siden verdens første nationalpark i Yellowstone USA i 1872 har været dominerende internationalt, er der behov for nytænkning, inden det er for sent.

Også fra politisk side er der udtrykt kritik af det fremlagte forslag til Nationalpark Kongernes Nordsjælland, f.eks. af De Radikales miljøordfører, Lone Lokindt, der ikke afviser at sige nej: »Jeg vil se på det med åbne øjne. Men mit indtryk er, at forslaget betyder, at der bliver mange huller i området. Det er lidt op ad bakke.« (Altinget.dk, 16.12.2014).

Vores forslag til Naturnationalpark Gribskov & Esrum Sø ligger i forlængelse af kritikken og løfter det danske nationalparkkoncept tilbage på natursporet og op i den internationale liga. Nordsjælland er velvalgt til at gøre en ekstraordinær indsats for at beskytte artsrigdommen dér, hvor den er, inden forarmelsen griber yderligere om sig. Som nævnt kan det gennemføres, helt uafhængigt af om man samtidig vedtager den fremlagte plan for Nationalpark Kongernes Nordsjælland (i hvilket tilfælde Naturnationalparken vil være et kerneområde i nationalparken) eller ej.

Samlet set bør følgende præmisser danne ramme om en formel konkretisering af Naturnationalpark Gribskov & Esrum Sø på de ca. 80 km², der omfatter Esrum Sø og de fredede områder øst for søen samt Gribskov og Snævret Skov:

- 1) Områdets naturtilstand skal efter en etableringsfase på maksimum 5 år kunne efterleve de internationale nationalparkstandarder for naturbeskyttelse (IUCN) og tilstræbe en naturtilstand, der i løbet af 10-20 år kan forblive i naturlig balance uden indgreb og anden forvaltning end en nødtørftig regulering, hvorved driftsomkostningerne er nedbragt til et absolut minimum.
- 2) I etableringsfasen skal ikkehjemmehørende træarter fældes i vidt omfang, gamle bevoksninger og solitærtræer kan dog bevares. Der skal etableres fritstående og kommende veterantræer. Efter etable-

ringsfasen skal al hugst ophøre, medmindre det alene sker af hensyn til biodiversitet eller friholdelse af stier. Eksisterende vej- og jernbanestrækning bevares af hensyn til lokaltrafikken.

- 3) Det er oplagt, at få Esrum Sø inddraget, for at få et større og naturligt sammenhængende naturområde og gøre en mere aktiv indsats for at sikre søen bedre mod næringsstofbelastning – f.eks. er fosforkoncentrationen øget mærkbart de seneste 30 år. Esrum Sø rummer en stor artsrigdom og er studeret og beskrevet internationalt i detaljer gennem mere end et århundrede.
- 4) Naturlig hydrologi skal så vidt muligt genetableres i Gribskov: I 1750 dækkede vådområder 26-27 pct. af Gribskov, men af hensyn til skovdriften er de i 1960'erne blevet fjernet, grøftet og drænet i bund til kun 2-3 pct. – med forarmelse af naturlig dynamik og artsrigdom til følge. Alene mosearealet er reduceret med 83 pct. fra 1.624 ha til 275 ha mellem 1847-68 og 1988. I dag har Naturstyrelsen genoprettet vådområder i dele af skoven, så de nu dækker 5-6 pct. af arealet, men målet bør være minimum 20 pct., hvis naturlig skov skal genetableres.
- 5) Skov skal omdannes til naturlig lysåben løvskov gennem græsning til gavn for biodiversiteten. Som supplement til de fire hjortearter i Gribskov bør der derfor etableres helårsgræsning med en bredere vifte af planteædere, eftersom forskel i specialisering har afgørende betydning for floraen. Vildhest, kvæg og europæisk bison (vicent) skal overvejes til udsættelse for at få en kombination af græssere (kvæg, hest, bison), blandingsædere (krondyr, dådyr) og »browsere« (rådyr), hvilket har betydning for vegetationens variation og gavner lysåben skovnatur. Der etableres et (eller få) sammenhængende hegn, som hjortevildtet kan passere, men som forhindrer de udsatte planteædere i at forlade skoven.
- 6) Et konkret forslag til den foreslåede genetablering af naturlig skov med helårsgræsning bør dog udarbejdes af en forsker som rådgivningsarbejde på baggrund af eksisterende forskning og skal indeholde forslag til, hvilke planteædere der skal udsættes, hvordan og hvor den naturlige vandstand skal genetableres, og hvilke træer der skal fældes i etableringsfasen.

Udgifterne til oprettelsen forventes at kunne dækkes af indtægterne fra salg af tømmer i etableringsfasens udtynding og fældning af ikkehjemmehørende træarter, eventuelt suppleret af bidrag fra en eller flere private fonde.

Gribskov er det mest oplagte sammenhængende skovområde i Danmark til at etablere naturlig løvskov med helårsgræsning af mange grunde: For det første er skoven statsejet, naturligt afgrænset og rummer en høj grad af biodiversitet (jf. DCE's »Biodiversitetskort for Danmark«), der skal beskyttes og bevares; for det andet har Naturstyrelsen allerede påbegyndt genetableringen af vådområder (ca. 5-6 pct.) og udlægningen til urørt skov (ca. 8 pct.), om end i alt for begrænset omfang, hvis artstabet skal standses.

Kort fortalt skal forslaget til Naturnationalpark Gribskov & Esrum Sø efterleve anbefalingen i den tidligere nævnte rapport fra Center for Makroøkologi, Evolution og Klima (CMEK): »Med hensyn til den urørte naturskov (...) er der ingen tvivl om, at det virker, og tiltagene vurderes da også af eksperterne at gavne flere arter end den naturnære skovdrift. For at få sikkerhed for den fulde biodiversitetsgevinst, bør man derfor omlægge til urørt skov i betydeligt omfang – og meget gerne med en supplerende – og meget billig – rydning af nåleskov. Optimalt set kan det suppleres med yderligere tiltag i form af f.eks. græsning for at skabe eller vedligeholde mere åbne områder i skoven, som en del arter nyder godt af.«

På længere sigt kan konceptet »Naturnationalpark« gennemføres en lang række steder i landet og med forskellige naturtyper. Naturnationalpark Gribskov & Esrum Sø vil i alle tilfælde – med sit høje amfibionsniveau på naturens og biodiversitetens vegne – vække international opmærksomhed og kan blive et unikt trækplaster for forskere og besøgende – naturgavnligt, omkostningseffektivt og visionært.

Skriftlig fremsættelse

Per Clausen (EL):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om etablering af Naturnationalpark Gribskov & Esrum Sø
(Beslutningsforslag nr. B 103)

Jeg henviser i øvrigt til de bemærkninger, der ledsager forslaget, og anbefaler det til Tingets velvillige behandling.